

6. *Пиндайк Р.* Микроэкономика / Р. Пиндайк, Д. Рабинфельд; [пер. с англ.]. — СПб.: Питер, 2002. — 608 с.

7. *Пономаренко О.І.* Сучасний економічний аналіз: [у двох част.] / О.І. Пономаренко, М.О. Перестюк, В.М. Бурим. — Ч. 1. Мікроекономіка. — К.: Вища школа, 2004. — 262 с.

8. *Фандель Г.* Теорія виробництва і витрат / Г.Фандель; [пер. з нім. під керівництвом і наук. ред. М.Г. Грещака]. — К: Таксон, 2000. — 520 с.

9. *Хикс Дж.* Стоимость и капитал / Дж.Хикс; [пер. с англ.; общ. ред. и вступ. ст. Р.М. Энтова]. — М.: Прогресс, 1993. — 488 с.

10. *Шерстенников Ю.* Про взаємозв'язок фондоозброєності та обсягів виробництва / Ю.Шерстенников, Л.Ромашук // Економіка України. — 2009. — № 10. — С. 36—40.

Статтю подано до редакції 18.07.11 р.

УДК 330

О.М. Мельник, д-р екон. наук, проф.
кафедри політичної економії
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

СТРУКТУРИЗАЦІЯ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ НАУКИ

АНОТАЦІЯ. У статті розглядаються проблеми структуризації сучасної господарської (економічної) науки.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: господарська (економічна) наука, політична економія, економічна теорія.

АННОТАЦИЯ. В статье анализируются проблемы структуризации современной хозяйственной (экономической) науки.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: хозяйственная (экономическая) наука, политическая экономия, экономическая теория.

ANNOTATION. The problems of structurethition of modern economic science are analysed in the article.

KEYWORDS: economic science, political economy, economic theory.

Постановка проблеми. Особливе місце у розвитку сучасної господарської (економічної) науки займають проблеми структуризації та диференціації. Це пов'язано з тим, що важливою ознакою справді наукових знань є їх ієрархізація та взаємоузгодженість. Створення єдиної, органічної і комплексної системи знань можливо лише тоді, коли виникає можливість структуризувати та

взаємоузгодити ті знання, які отримані в межах різних складових сучасної господарської (економічної) науки.

Виклад основного матеріалу. Головним завданням господарської (економічної) науки є проникнення у суть причинно-наслідкових зв'язків економічних явищ і процесів. При цьому вона не може претендувати на абсолютно точне, адекватне відображення дійсних процесів і тенденцій. Це пов'язано з тим, що наукове пізнання сягає істини лише певною мірою (і, найчастіше, — слідом за перебігом господарських (економічних) процесів). Через це наукове пізнання постійно уточнює, коригує свої попередні уявлення, створюючи більш глибокі узагальнення та висновки, які відображають вже нову дійсність, що з'являється в результаті змін господарського життя. Так, виробляється господарська (економічна) наука, під якою розуміють засноване на фактах наукове узагальнення зв'язків між процесами та явищами господарського життя. Господарська (економічна) наука виводиться з практики, з життя. Саме тому єдиним критерієм істинності цієї науки є господарське (економічне) життя.

Якщо говорити загалом про господарську (економічну) науку, то можна чітко побачити, що в ній відбувається один дуже цікавий та важливий процес. Цей процес — це виділення нових економічних спеціальностей чи галузей господарської (економічної) науки.

Якщо подивитись на історію господарської (економічної) науки, то можна помітити, що до кінця XVI—XVIII ст. ця наука була більш-менш єдиною. Класики господарської (економічної) науки вели синтетичні дослідження по всіх напрямках іноді одночасно.

Господарська наука того періоду носила назву «політична економія» [1]. Ця назва складається з двох слів, які своїм корінням ідуть у давньогрецьку мову. Це «політея» та «економіка» [1]. При цьому «політея» в перекладі означає держава, суспільний устрій. А слово «економіка» саме є складеним із двох слів грецького походження «ойкос» — будинок, господарство і «номос» — закон.

Вперше цю назву («політична економія») започаткував у 1615 р. французький економіст Антуан Монкретьєн (1575—1621), опублікувавши роботу з назвою «Трактат з політичної економії», де він розглядав закони функціонування національно-державного господарства. І це не випадково, оскільки саме тоді підходив до своєї кульмінації процес перетворення локальних чи місцевих господарств на єдине національне господарство шляхом утворення у Європі: 1) єдиного національного ринку та 2) становлення централізованих національних держав.

Проте у XIX та XX ст. становище економіки та економічної науки значно змінилось. В господарському житті починає формуватись світове господарство як цілісне утворення. Про це свідчить не тільки створення світового ринку, зростання рівня відкритості національних економік, а і поява наддержавних органів та організацій, які регулюють міжнародні (в тому числі і економічні) відносини на дво- та багатосторонній основі, а також поступове вирівнювання рівня прибутковості у суб'єктів господарювання, які діяли як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Економічна наука теж не залишилась осторонь цих процесів. Зміщення акцентів і формування нового рівня в економіці призвело до певних змін і у економічній науці. Вона починає змінювати свою назву з «політичної економії» на «економічну теорію». Процес зміни назви додатково посилюється процесом поглиблення диференціації в самій економічній науці за рівнями та напрямками досліджень.

Якщо ж підійти до господарської (економічної) науки з боку виділення окремих навчальних дисциплін, то їхня кількість є надзвичайно великою. Різні автори відзначають, що на сьогоднішній день кількість окремих навчальних дисциплін, які пояснюють різні аспекти функціонування економіки становить від 50 до 70. І при цьому кожна з нині діючих економічних дисциплін має свій предмет дослідження, на якому вона спеціалізується.

Якщо говорити про господарську (економічну) науку в Україні не з огляду на кількість окремих навчальних дисциплін, а з огляду на перелік спеціальностей, за якими ведуться наукові дослідження, за які присуджуються наукові ступені, то цей перелік є значно меншим. Він включає «лише» 11 спеціальностей: 1) економічна теорія та історія економічної думки; 2) світове господарство і міжнародні економічні відносини; 3) економіка та управління національним господарством; 4) економіка та управління підприємством; 5) розвиток продуктивних сил і регіональна економіка; 6) економіка природокористування та охорони навколишнього середовища; 7) демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика; 8) гроші, фінанси і кредит; 9) бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності); 10) статистика; 11) математичні методи, моделі та інформаційні технології в економіці. [1]

Наведений перелік свідчить про те, що в основі класифікації сучасної економічної науки в Україні лежить кілька різних критеріїв виділення спеціальностей, за якими ведуться наукові дослідження та присуджуються наукові ступені. Перший критерій — це рівні господарства. Так, спеціальність світове господарство

і міжнародні економічні відносини здійснює дослідження на наднаціональному рівні, розглядаючи світову економіку як єдине ціле. У формулі цієї спеціальності: зазначено, що змістом її є «теоретико-методологічні та науково-практичні дослідження сучасного стану світового господарства, тенденції та перспективи його розвитку, форм та особливостей міжнародних економічних відносин і їх регулювання, механізмів функціонування світового ринку товарів, послуг, капіталів, праці, інновацій» [1].

Спеціальність економіка та управління національним господарством у якості цілісного об'єкта досліджує національний рівень господарства. Так, у формулі цієї спеціальності: зазначено, що ця наукова спеціальність «досліджує функціонування державних систем та механізмів управління економікою на галузевому, міжгалузевому та регіональному рівнях, методи і економічні важелі регулювання економічних процесів та їх ефективність; ефективність функціонування національного господарства; економічну політику держави, шляхи та засоби її реалізації; форми, методи та важелі державного регулювання національної економіки» [1].

Спеціальність економіка та управління підприємством у якості цілісного об'єкта досліджує рівень підприємства; а спеціальність розвиток продуктивних сил і регіональна економіка — як об'єкт розглядає регіон. У формулі спеціальності: розвиток продуктивних сил і регіональна економіка зазначено, що вона «досліджує теоретичні та прикладні проблеми територіальної організації продуктивних сил, удосконалення соціально-економічних відносин у державі, її регіонах і населених пунктах, формування та використання конкурентних переваг держави й регіонів та організаційно-економічні механізми регулювання розвитку країни та її території.

Окрім критерію рівня господарства використовується і інший — функціональна сфера господарства. У відповідності до цього критерію виділені такі спеціальності як а) економіка природокористування та охорони навколишнього середовища; б) демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика; в) гроші, фінанси і кредит; г) бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності); д) статистика.

При цьому формула спеціальності економіка природокористування та охорони навколишнього середовища передбачає дослідження «теоретичних, методологічних, методичних та прикладних проблем раціонального використання, охорони і відтворення природно-ресурсного потенціалу і навколишнього природного середовища, забезпечення екологічної безпеки соціально-економічного

розвитку і життєдіяльності людини» [1]. Паспорт же цієї спеціальності свідчить, що дослідження по ній можуть вестись як на світовому, так і на макро-, мікро-, галузевому та регіональному рівні.

Формула спеціальності демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика передбачає, що змістом її є «теоретико-методологічні та науково-практичні дослідження суспільних явищ і процесів у сфері демографії, праці та соціального розвитку» [1]. Паспорт же цієї спеціальності свідчить, що дослідження по ній можуть вестись на макро-, регіональному, мікро- та індивідуальному рівні.

Формула спеціальності гроші, фінанси і кредит передбачає, що ця наукова спеціальність «досліджує рух фінансових ресурсів, формування та використання капіталу, доходів і грошових фондів, що опосередковують розподіл та перерозподіл вартості ВВП у суспільстві на макrorівні, грошову, фінансову і кредитну системи та їх інституційну інфраструктуру, функціонування державних фінансів, фінансового і страхового ринків, фінансову внутрішню і зовнішню політику держави та її складові» [1]. Паспорт же цієї спеціальності свідчить, що дослідження по ній можуть вестись на світовому, макро-, галузевому, мікро- та регіональному рівні.

Формула спеціальності бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності) передбачає, що змістом досліджень по цій науковій спеціальності є «методологія, методики й організація бухгалтерського обліку, аналізу, ревізії та аудиту фінансово-господарської діяльності підприємств» [1]. Паспорт же цієї спеціальності свідчить, що дослідження по ній можуть вестись на галузевому та мікроекономічному рівні.

Формула спеціальності статистика передбачає, що змістом її є «дослідження на основі кількісних характеристик закономірностей формування, розвитку та взаємозв'язку масових соціально-економічних явищ і процесів» [1]. Паспорт же цієї спеціальності свідчить, що дослідження по ній можуть вестись на макроекономічному та галузевому рівні.

Це дві наукові спеціальності: 1) економічна теорія та історія економічної думки; та 2) математичні методи, моделі та інформаційні технології в економіці мають загальнометодологічний характер.

При цьому якщо спеціальність економічна теорія та історія економічної думки спеціалізується здебільшого на методології якісного аналізу економічних явищ та процесів, то спеціальність математичні методи, моделі та інформаційні технології в економіці, яка теж має загальнотеоретичний характер, сферою своєї спеціалізації має здебільшого методологію кількісного аналізу.

Зокрема, спеціальність економічна теорія та історія економічної думки, як зазначено у формулі спеціальності: досліджує «економічні відносини в суспільному виробництві, категорії, економічні закони, закономірності становлення та функціонування економічних систем, а також проблеми економічної історії й економічної думки» [1]. Паспорт же цієї спеціальності свідчить, що дослідження по ній можуть вестись як на макроекономічному, так і на мікро-, регіональному та індивідуальному рівні. Але тут є певна неузгодженість. Як загальнометодологічна наукова спеціальність економічна теорія та історія економічної думки мала б здійснювати дослідження на всіх економічних рівнях. Проте у її паспорті відсутнє посилення на те, що вона може вести дослідження на рівні світової економіки. По цій спеціальності рівні аналізу в дослідженнях ідуть від макроекономічного вниз до індивідуального рівня з охопленням усіх проміжних.

Якщо перейти до характеристики наукової спеціальності математичні методи, моделі та інформаційні технології в економіці, то вона згідно до формули спеціальності досліджує «методологічні, теоретичні, науково-методичні і прикладні проблеми, аналізу, функціонування і розвитку соціально-економічних систем і процесів на засадах розробки і застосування методів математичного моделювання, інформаційних систем і технологій» [1]. Паспорт же цієї спеціальності свідчить, що дослідження по ній можуть вестись на всіх тих рівнях, на яких здійснює свій аналіз економічна теорія. Це теж не є достатньо коректним у силу наявності тих самих аргументів, які були висловлені стосовно спеціальності економічна теорія та історія економічної думки.

Проведений аналіз свідчить, що існуюча на сьогоднішній день в Україні система спеціальностей, за якими ведуться наукові дослідження, за які присуджуються наукові ступені, призводить до того, що одне і те саме наукове дослідження може бути віднесено до різних спеціальностей. А відповідно, це створює умови для певного дублювання і самих наукових досліджень.

У цьому контексті досить важливим та досі відкритим залишається питання про те, а як мають співвідноситись між собою різні економічні спеціальності, по яких ведуться наукові дослідження. Як мають між собою взаємодіяти, наприклад, спеціальності економічна теорія та світове господарство чи спеціальності економічна теорія та економіка та управління національним господарством. Зрозуміло, що підхід, згідно до якого будь-яка господарська теорія є сферою відповідальності лише такої спеціальності як економічна теорія, не є достатньо коректним. Причина досить проста. Вона

пов'язана з тим, що будь-яка наука неможлива без наявності певної теорії. А тому чітко визначити межі компетенції кожної окремої економічної науки сьогодні практично неможливо.

Висновки з проведеного дослідження

1) Проведене дослідження свідчить про те, що сучасна господарська (економічна) наука досить глибоко структурована. 2) В основі цього процесу структуризації науки лежить процес ускладнення самого сучасного господарства. 3) Швидкість, з якою відбувається процес структуризації сучасної господарської (економічної) науки, призвела до того, що залишається досить багато точок взаємного перетину інтересів та дублювання між різними складовими господарської науки.

Література

1. Постанова президії ВАК України 14.12.2006 № 31-06/11.

Статтю подано до редакції 16.07.11 р.

УДК 330.101

Н.В. Саприкіна, канд. екон. наук,
кафедра політекономії обліково-економічних факультетів
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»

ЕВОЛЮЦІЙНА ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ АНАЛІЗУ ЕКОНОМІЧНОЇ СИТУАЦІЇ СЬОГОДЕННЯ

АНОТАЦІЯ. У статті розкрито сутність і особливості еволюційної економічної теорії, представлено імена, які пов'язані із зародженням і розвитком цього напрямку, показано місце еволюційної економіки у сучасній системі економічної науки та розглянуто її перспективи та можливості щодо аналізу сучасної економічної ситуації.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: еволюційна економічна теорія, еволюційна економіка, еволюція, економічний розвиток.

АННОТАЦИЯ. В статье раскрыты сущность и особенности эволюционной экономической теории, представлены имена, которые связаны с возникновением и развитием данного направления, показано место эволюционной экономики в современной системе экономической науки, а также рассмотрены ее перспективы и возможности относительно анализа современной экономической ситуации.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: эволюционная экономическая теория, эволюционная экономика, эволюция, экономическое развитие.